

VÝCHOVA A VZDĚLÁVÁNÍ OBYVATELSTVA V INTENCÍCH KONCEPCE OCHRANY OBYVATELSTVA DO ROKU 2020 S VÝHLEDEM DO ROKU 2030

EDUCATION AND TRAINING OF POPULATION IN TERMS OF POPULATION PROTECTION CONCEPTION TILL 2020 WITH A VIEW TO 2030

Eleonóra TILCEROVÁ
eleonora.tilcerova@grh.izscr.cz

Abstract

New approaches to population protection will require also the change of the view on a preventive educational activity and training and education of population. If we want to have adequately prepared population able to respond properly in case of extraordinary events or crisis situations, it is necessary to set systematic preparation of the population. This systematic preparation needs to be supplemented by appropriate projects. The aim is to achieve the effective and efficient education and training of population, which would be consistent with the identification and impact of threats. To achieve this objective it is necessary to optimize and develop this area to be a functioning system across all levels of state and local governments with greater engagement of experts as well as an actual addressee, i.e. a citizen.

Key words

Education and training, citizen, systematic preparation, attitudes, knowledge, skills, preparation of experts.

ÚVOD

Jednou z priorit Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030 (dále jen "Koncepce") je širší zapojení občanů do systému ochrany obyvatelstva cestou zvýšení jejich schopnosti sebeochrany za využití informací a znalostí získaných v rámci plošného a cíleného systému výchovy a vzdělávání.

MOTIV

V roce 1991 došlo ke zrušení systematické přípravy obyvatelstva v rámci vzdělávacího procesu. Začaly vyrůstat generace, které neabsolvovaly žádné vzdělávání z oblasti bezpečnosti, což se ve společnosti projevuje jako závažný nedostatek.

Ovšem generace ještě vzdělané v rámci branné výchovy nebo dalších kurzů civilní obrany na tom byly obdobně, protože po revoluci se úplně změnil charakter hrozeb. Pro přicházející nové hrozby, jimiž nám příroda začala dávat jasně najevo, kdo zatím vládne světu, dřívější rady týkající se ukrytí v předem stanoveném krytu, nejlépe stále tlakově odolném, nebo individuální ochrana v podobě nasazení ochranné masky neměly opodstatnění.

Současná doba přináší vysoký počet mimořádných událostí, které jsou způsobeny jak přírodními vlivy, tak činností člověka a v intencích těchto skutečností roste i význam otázek

bezpečnosti (viz Bezpečnostní strategie). Společnost si pomalu začíná uvědomovat, jak je příprava na tyto události důležitá.

Uvedené mimořádné události přináší nejen vysoké finanční ztráty, ale především dochází ke ztrátám na životech. Z tohoto důvodu je nutné připravovat občany České republiky komplexně a systematicky. Takto připravení občané budou lépe připraveni na zvládání mimořádných událostí a to ve výsledku povede nejen ke snížení ztrát na životech, ale současně ke snížení škod způsobených mimořádnými událostmi, neboť obyvatelstvo bude vědět, jak před vlivy těchto událostí chránit sebe, ale i svůj majetek.

Potřebu vzdělávat obyvatelstvo a připravovat jej na aktuální hrozby si odborná veřejnost uvědomuje již dlouhodobě. Vzhledem k tomu, že pravidelné získávání poznatků, jejich procvičování a opakování vedoucí k získání dovedností, návyků a správných postojů je možné jen ve vzdělávacím procesu, pozornost se zaměřila právě tímto směrem.

Pokud chce být společnost maximálně připravena na mimořádné události, nestačí pouze budovat systém ochrany společnosti před mimořádnými událostmi, podporovat a rozvíjet podmínky pro akceschopnost složek integrovaného záchranného systému, zvyšovat odbornou úroveň pracovníků institucí veřejné správy odpovědných za plnění úkolů v oblasti bezpečnosti, ale je nezbytné také vzdělávat a připravovat samotné obyvatelstvo.

Tato potřeba je vyjádřena i v článku č. 80 platné Bezpečnostní strategie ČR.

Díky intenzivním snahám a spolupráci více resortů a odborníků se postupně podařilo v určité podobě znovu vrátit problematiku bezpečnosti do výuky, počínaje předškolním vzděláváním a konče vysokými školami.

Nejzásadnějším a nejdůležitějším krokem vpřed je aktualizovaná verze platného vzdělávacího dokumentu pro základní školy, tzv. rámcového vzdělávacího programu (dále jen "RVP"), do kterého se podařilo zahrnout problematiku ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v daleko širší míře. Došlo ke specifikaci učiva a dílčích cílů. Rozsáhlost tématu nejlépe dokládá fakt, že z celkových devíti oblastí je tato problematika obsažena v sedmi z nich. Takto upravený program byl schválen začátkem roku 2013 a učitelé podle něj začali učit od září téhož roku.

Vzhledem ke složitosti problematiky bylo zahájeno intenzivní vzdělávání učitelů. Pro přípravu budoucích učitelů vznikl ve spolupráci s pedagogickými fakultami a dalšími vysokými školami materiál (schválen usnesením vlády č. 734/2011), který stanovil tři tzv. studijní základy pro jednotlivé obory vzdělávání těchto škol. Jednalo se o Studijní základ I. určen všem studentům napříč obory k získání základních znalostí a dovedností, jak předcházet mimořádným událostem a jak ochránit sebe a svěřené žáky v případě jejího vzniku. Studijní základ II. určen studentům oboru Výchova ke zdraví, kteří by se měli navíc naučit tuto problematiku vyučovat a Studijní základ III. pro studenty jedno a dvouoborových studijních programů zaměřených na ochranu obyvatelstva. Tyto studijní základy jsou v současné době postupně zaváděny do vzdělávání jednotlivých vysokých škol.

Pro stávající učitele, kteří si potřebují doplnit kvalifikaci, jsou určeny kurzy, které pořádá Národní institut pro další vzdělávání nebo Ministerstvo školství, mládeže a tělovýchovy (dále jen "MŠMT"), a akreditované kurzy Hasičského záchranného sboru ČR (dále jen "HZS ČR").

Pro učitele byla navíc ve spolupráci s Výzkumným ústavem pedagogickým v Praze, Ministerstvem zdravotnictví ČR a Asociací Záchranný kruh zpracována metodická pomůcka nazvaná "Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách", která pedagogům nabízí soubor základních pojmů, návrh na rozložení učiva do jednotlivých ročníků, doporučené metody a formy práce, literaturu, pomůcky, užitečné odkazy, nástin začlenění problematiky ve stávajícím RVP ZV a návrh testových otázek pro jednotlivé ročníky základní školy. Je volně dostupná na stránkách MŠMT, ale i HZS ČR v sekci "preventivně výchovná činnost".

Pro výuku byly postupem času zpracovávány jednotlivými HZS krajů vhodné pomůcky, které napomáhají učitelům při výuce. Velká poptávka po kvalitních a

multimediálních pomůckách vedla HZS ČR ke spolupráci s Asociací Záchraný kruh, jež se věnuje podpoře vzdělávání ve školách velice intenzivně. Vznikl tak internetový bezpečnostní portál pro učitele, ale i pro záchranáře a širokou veřejnost a soubor multimediálních DVD s jednotlivými problematikami od osobního bezpečí až k mimořádným událostem. Jak portál, tak tyto pomůcky jsou učiteli velice kvitovány, navíc jejich používání je bezplatné a řada škol je maximálně využívá při své práci.

Tuto systematickou činnost je potřeba dále podporovat různými projekty. V praxi se osvědčil například projekt "Hasík CZ", který velice vhodným způsobem doplňuje výuku ve škole. Pro školy jsou dále HZS ČR pořádány i různé vědomostně pohybové, výtvarné nebo literární soutěže, jako například "Mladý záchranář", a již léta probíhají návštěvy škol na hasičských stanicích.

I když se situace v oblasti vzdělávání určitým způsobem od roku 1991 zlepšila, pořád to neodpovídá aktuálním potřebám. Výuka ve školách je závislá od přístupu jednotlivých škol, problematika je roztržštěná ve výuce, není přesně stanoven rozsah výuky a nelze ani odpovídajícím způsobem prověřit účinnost těchto snažení.

Navíc je potřeba najít možnosti přípravy dalších cílových skupin a velkou pozornost věnovat přípravě odborníků, bez kterých nelze realizovat přípravu obyvatelstva.

CÍLOVÝ STAV

Vytvořit funkční systém výchovy a vzdělávání prostupující napříč všemi stupni veřejné správy, s nezastupitelnou rolí soukromého sektoru i samotného obyvatelstva, jehož výsledkem bude zvýšení schopností obyvatelstva v oblasti sebeochrany a aktivního zapojení do řešení mimořádných událostí a krizových situací na všech úrovních.

Vzdělávání by mělo začínat u odborníků zabývajících se ochranou obyvatelstva a krizovým řízením, obsáhnout učitele vyučující tuto problematiku, připravovat lektory a realizátory projektů zaměřených na prevenci před mimořádnými událostmi a krizovými situacemi s hlavním cílem adekvátně připravovat samotné obyvatelstvo, které ponese svůj díl odpovědnosti vůči sobě, svému okolí, ale i vůči státu.

K tomu bude potřeba jasně stanovit práva a povinnosti, pravidla, úkoly a role pro všechny zainteresované subjekty a vše dostatečným způsobem zakotvit do legislativních norem.

STRATEGIE DO ROKU 2030

K naplnění stanovené priority bude potřeba především vytvořit legislativní, administrativní a materiální podmínky a souběžně s tím připravovat na tyto změny (například zavedení nového předmětu do škol) i celou společnost.

Systém výchovy a vzdělávání zahájit již předškolním vzděláváním, jehož vrcholem bude celoživotní vzdělávání obyvatelstva v rámci profesního vzdělávání. Vše podpořit projekty reagujícími na aktuální potřeby společnosti. K tomu bude nutné stanovit podíl zapojení jednotlivých prvků veřejné správy, zkvalitnit vzdělávání odborníků v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení, více zapojit soukromé subjekty a především média.

CÍLOVÉ HODNOTY/UKAZATELE

Plnění priority je podmíněno uskutečňováním jednotlivých kroků, bez kterých není možné dosáhnout cílového stavu. Jedním z nejdůležitějších kroků bude novelizace právních

předpisů, do kterých bude potřeba začlenit oblast výchovy a vzdělávání v odpovídajícím rozsahu s přesným vymezením rolí jednotlivých subjektů, s jejich právy, povinnostmi a úkoly. Bude potřeba revidovat a zefektivnit dnes existující systém vzdělávání odborníků v oblasti bezpečnosti a učitelů vyučujících danou problematiku ve školách.

Velké úsilí bude potřeba věnovat možnosti zařazení předmětu obsahujícího bezpečnostní problematiku do výuky v mateřských, základních a středních školách. Rovněž systematicky podchytit přípravu dospělého obyvatelstva, tj. zásady sebeochrany a vzájemné pomoci při mimořádných událostech a krizových situacích začlenit do oblasti bezpečnosti a ochrany zdraví při práci.

Celý systém nastavit tak, aby pružně reagoval na aktuální potřeby společnosti a nové hrozby s využitím nejnovějších výsledků bezpečnostního výzkumu.

ZÁVĚR

Plnění jednotlivých kroků, resp. naplnění cílového stavu nebude možné bez zajištění odpovídajícího a dlouhodobě stabilního financování, dostatečné personální podpory a přijetí a schválení potřebných právních předpisů.

Veškerá práce vykonávaná v této oblasti je během na dlouhou trať a to, zda jsme postupovali a postupujeme správným směrem, ukáže až budoucnost.

Literatura

- [1] MINISTERSTVO VNITRA – GENERÁLNÍ ŘEDITELSTVÍ HASIČSKÉHO ZÁCHRANNÉHO SBORU ČESKÉ REPUBLIKY. *Koncepce ochrany obyvatelstva do roku 2020 s výhledem do roku 2030*. Praha, 2013. Příloha časopisu 112 číslo 12/2013.
- [2] ČESKO. MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ, MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY. *Opatření ministra školství, mládeže a tělovýchovy, kterým se mění Rámcový vzdělávací program pro základní vzdělávání, čj. MŠMT-2647/2013-210* [online]. MŠMT, 2013 [cit 2014-03-04]. Dostupné z: <http://www.msmtcz/vzdelavani/zakladni-vzdelavani/opatreni-ministra-skolstvi-mladeze-a-telovychovy-kterym-se-4>
- [3] KOLEKTIV AUTORŮ. *Podklady k výuce témat ochrany člověka za běžných rizik a mimořádných událostí v základních školách* [online]. MŠMT, 2012 [cit 2014-03-04]. Dostupné z: <http://clanky.rvp.cz/claneklc/Z/16451/PODKLADY-K-VYUCE-TEMAT-OCHRANY-CLOVEKA-ZA-BEZNYCH-RIZIK-A-MIMORADNYCH-UDALOSTI-V-ZAKLADNICH-SKOLACH.html/>

Informace o autorovi

Mgr. Eleonóra Tilcerová (1967)

Vedoucí oddělení instruktáží a školení generálního ředitelství Hasičského záchranného sboru ČR. Řídí a organizuje vzdělávání v oblasti ochrany obyvatelstva a krizového řízení na centrální úrovni.

Absolventka Pedagogické fakulty Bánská Bystrica (Mgr., 1989).

Podílí se na tvorbě metodických materiálů pro výuku učitelů a pedagogických pracovníků všech stupňů škol se zaměřením na ochranu obyvatelstva a krizové řízení a tuto problematiku prezentuje na různých konferencích i s mezinárodní účastí.